

Het onteigende brein

Wij zijn ons brein, is een geveleugelde uitspraak. Maar wat als je brein niet meer helemaal functioneert? Wie ben je, als je hersenen niet meer goed werken? Daar is maar weinig aandacht voor. De meeste boeken zijn vooral praktisch van aard. *Het onteigende brein* is een prettige uitzondering op die regel.

tekst Tim van Iersel, beeld boekomslag

Alles aan dit boek triggert om het te lezen, zoals de eerste zin in het Woord vooraf: 'Jules Montague neemt ons mee op een razend-interessante zoektocht naar wat ons ons maakt'. Dat doet zij door verhalen te vertellen over haar patiënten, vanuit haar praktijk als neuroloog. En dat plaatst haar volgens de achterflap in het rijtje van auteurs als Oliver Sacks en Irvin Yalom. Dit maakt nieuwsgierig!

Montague maakt de verwachtingen in eerste instantie waar. Zij leidt haar boek in door de vragen te stellen die er daadwerkelijk toe doen, maar waarover ze in haar studie geneeskunde zo weinig hoorde. Het gaat om de vraag naar wie je nu eigenlijk bent. Dat 'zijn' komt op scherp te staan, wanneer je problemen in de hersenen krijgt.

Montague vertelt veel verhalen over mensen met dementie, Parkinson, hersentumoren en andere aandoeningen die zij tegenkomt in haar werk als neuroloog. Steeds weer komt die vraag naar boven, bij de patiënten zelf, hun naasten, maar zeker ook bij haar als arts. Wie is deze persoon nu? Ben je dezelfde, wanneer je door dementie of een hersentumor ander gedrag vertoont dan daarvoor? Als je bijvoorbeeld altijd heel verzorgd en keurig was, maar nu verslonst en vervuild door de straten loopt, zoals ze vertelt over een man uit haar praktijk.

De vraag naar wat ons ons maakt, keert in haar werkzaamheden steeds terug, maar wonderlijk genoeg is die in haar studie niet aan bod gekomen: 'Maar in de twintig jaar sinds ik geneeskunde ging studeren, heb ik nog niemand het woord "identiteit" horen gebruiken. Patiëntdemonstraties, wezenlijk voor het verwerven van medische kennis, zijn geen gelegenheden voor filosofische bespiegelingen of diepgaande vragen over het gevoelsleven.' (p. 11) Dat is nu juist wat zij zo heeft gemist en wat ze zo veel tegenkomt in haar praktijk.

Reden genoeg voor Montague om zelf de handschoen op te pakken en te onderzoeken wat ons ons maakt, juist ook wanneer mensen zo veranderen door de aandoeningen waarin zij gespecialiseerd is. Ze vertelt veel ervaringsverhalen, van verschillende patiënten met allerlei hersenaandoeningen. Ze verhaalt zelfs zoveel, dat het op een gegeven moment gaat duizelen. Dat is jammer. Door de veelheid aan voorbeelden is de draad moeilijk vast te houden.

Narratieve benaderingen

Dwars door die verhalen heen komt die vraag naar wat ons ons maakt steeds terug. Dat is interessant. Ze verwijst naar zienswijzen die onze identiteit leggen in het verhaal dat je vertelt. Als iemand je immers vraagt 'Wie ben jij?', zul je een verhaal gaan vertellen, bijvoorbeeld over je jeugd, over je school, verhuizingen, relaties, enzovoort.

Narratieve benaderingen, die dus de identiteit in dat verhalende vermogen leggen, schieten echter tekort wanneer iemand dat niet meer kan, bijvoorbeeld omdat hij dementerend is. Als je geen coherent verhaal over jezelf meer kunt vertellen, heb je dan geen identiteit meer?

Montague heeft terecht kritiek op deze gedachte. Zij meent dat je identiteit simpelweg in je belichaming huist: omdat je er bent, belichaamd, ben je iemand. Dát is de basis voor je identiteit. Verhalen doen er wel toe, maar kunnen nooit de kern van je identiteit zijn, omdat ze bij sommige mensen wegvallen. En dan wil je toch niet stellen dat dat geen mensen meer zijn...

De triggers om dit boek te gaan lezen, zijn terecht. Tegelijkertijd vertelt Montague wel heel veel en niet altijd samenhangend, waardoor de draad moeilijk vast te houden is. Daarnaast is de stijl van bijvoorbeeld Sacks of Yalom spannender;

dit boek heeft de neiging om gaandeweg te vervelen.

Niettemin pakt Montague moedig de handschoen op over de vragen over identiteit, zoals bij dementie. Eerder deed Nicci French dat ook al in haar boek *Wor-den schieten tekort*. Het is boeiend dat in korte tijd twee boeken uit het Verenigd Koninkrijk dit aanstippen, terwijl dat in Nederland nauwelijks gebeurt. Hier gaan boeken over hersenaandoeningen zoals dementie al gauw over praktische tips. Boeken over deze kernvragen moeten blijkbaar vanuit het Engels worden vertaald. Het zou mooi zijn als ook in Nederland hierbij meer wordt stilgestaan. Dementie, en aanverwante aandoeningen, stellen immers juist die vraag: 'Wie ben ik (nog)?'

Jules Montague. *Het onteigende brein. Over geheugen, verlies & identiteit*. Uitg. Ambo Anthos Amsterdam, 2019. 21,99 euro

Tim van Iersel is 'dementiedaminee' en ethicus. Hij schreef *Godvergeten: gedachten over geloof en dementie*. www.timvaniersel.nl